

ANAYASA MAHKEMESİNİN BASİT YARGILAMA USULÜ HÜKÜMLERİNE İLİŞKİN KARARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Prof. Dr. Murat Volkan Dölger & Av. Gülçin Gümüş

Anayasa Mahkemesi’nin (“AYM”) 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nun (“CMK”) “*Basit yargılama usulü*” başlıklı 251. maddesi ile “*Basit yargılama usulünde itiraz*” başlıklı 252. maddesine ilişkin 22.06.2023 tarihli, 2020/79 E. ve 2023/113 K. sayılı iptal kararı (“**Karar**”) 11.10.2023 tarihli ve 32336 sayılı Resmi Gazete’de yayımlandı.

Bu Karar ile CMK’nın 251. maddesi aynen korunmuş olup; CMK’nın 252. maddesinin 2. fıkrasının ilk cümlesi ise iptal edilmiş ve bu sebeple uygulama imkânı kalmayan aynı maddenin 2. fıkrasının ikinci, üçüncü ve dördüncü cümleleri ile 3, 4, 5 ve 6 numaralı fıkralarının da iptal edilmesi gerektiğine karar verilmiştir.

İptal kararı, iptalden doğacak hukuksal boşluğun kamu yararını ihlal edecek nitelikte olacağı öngörüldüğünden Resmi Gazete’de yayımlanmasından başlayarak dokuz (9) ay içerisinde yürürlüğe girecektir. Öyleyse iptal hükümleri 12.07.2024 tarihi itibarıyla uygulama alanı bulacaktır.

Her şeyden önce belirtmelidir ki, basit yargılama usulü, her ne kadar ilk getirildiği dönem ağır işleyen ceza adalet sisteminin iş yükünün azaltılması adına bir çözüm yöntemi olarak görülse de; özellikle uygulamaya girmesinden bir süre sonra çeşitli problemleri de beraberinde getirmiş olması nedeniyle uygulamada sorunlara yol açmıştır. Elbette bu durum, basit yargılama usulünün pek çok açıdan gerçekten ceza adalet sisteminde alternatif bir çözüm yöntemi olduğu gerçeğini değiştirmez. Ancak başlangıçta düşünüldüğü boyutta olumlu etkileri olmadığı veya bu olumlu etkilerin yanında birtakım olumsuzlukları da getirdiği inkâr edilemez. Tam da bu nedenle kararın değerlendirilmesinden önce bu kuruma ilişkin hükümlerin, bir Anayasa Mahkemesi kararına konu edilmiş ve tartışılma imkânı bulmuş olmasının sevindirici olduğunu belirtmek gerekir. Zira ancak bu takdirde en doğru düzenlemeye ulaşılabileceği unutulmamalıdır.

Bu yazıda basit yargılama usulü özet olarak açıklandıktan sonra söz konusu Karar, uygulamada yaşanan sorunlarla birlikte değerlendirilmeye çalışılacaktır.

I. Özetle Basit Yargılama Usulü

A. Basit yargılama usulü nedir?

CMK’nın basit yargılama usulüne ilişkin 251 ve 252. maddeleri 17.10.2019 tarihinde kabul edilen 7188 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’un (“**7188 sayılı Kanun**”) 24. ve 25. maddeleri ile düzenlenmiştir. 7188 sayılı Kanun, yayımlandığı tarihte yürürlüğe girmek üzere düzenlenmiş olup; 24.10.2019 tarihli ve 30928

sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Öyleyse basit yargılama usulü kurumunun, 24.10.2019 tarihi itibarıyla ceza muhakemesi hukukuna ve ceza adalet sistemine dahil olduğu söylenmelidir.

Basit yargılama usulü hükümleri, ceza muhakemesi sistemine dahil edilmesinin üzerinden yaklaşık dört sene geçtikten sonra AYM kararına konu edilmiş ve değişikliğe uğramıştır.

Basit yargılama usulü, en basit tanımıyla belirli bir ağırlığa kadar olan yaptırımı gerektiren suçlar bakımından yürütülecek kovuşturma evresinin, duruşma açılmaksızın dosya üzerinden tamamlanabilmesine imkan tanıyan bir ceza muhakemesi kurumudur. Mahkeme, basit yargılama usulünü uygulamaya karar verirse iddianameyi sanık, mağdur ve şikayetçiye tebliğ eder, savunmalarını on beş gün içinde yazılı olarak bildirmelerini ister, varsa diğer ara kararlarını belirtir ve tüm ara kararların yerine getirilmesinden sonra duruşma açmaksızın dosya üzerinden kararını verir. Bununla birlikte ilgili kanun hükümlerinde basit yargılama usulüne ilişkin diğer kurallar ile hangi hallerde basit yargılama usulünün uygulanamayacağı açıkça belirtilmiştir.

B. Basit yargılama usulüne neden ihtiyaç duyuldu?

Bu düzenlemeye duyulan ihtiyaç, 7188 sayılı Kanun’un gerekçesinde detaylı bir şekilde açıklanmıştır:

- Ceza muhakemesi sisteminde basit suçlarla ağır suçlar arasında ayrım yapılmadan her ağırlıktaki suça ilişkin yargılamalarda duruşma açılarak tüm prosedürlerin uygulanması şeklinde öngörülen tek yargılama usulü, ağır suçların yargılanmasına daha az zaman ve emek ayrılmasına neden olmaktadır.
- Mukayeseli hukukta çeşitli ölçütlerin dikkate alınması suretiyle farklı yargılama usullerine ilişkin düzenlemelerin yer almasının yanında AYM ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin de farklı yargılama usullerinin benimsenebileceğine ilişkin kararları mevcuttur.
- Mahkemelerde artan iş yükü nedeniyle alternatif bazı usullerin benimsenmesi zorunluluk haline gelmiş olup; böylece yargılamalar hızlanacak, iş yükü hafifleyecek ve kaynaklar daha verimli kullanılacaktır.

Basit yargılama usulünün getirilmesine ilişkin tüm gerekçeler haklıdır. Gerçekten, Türk Ceza Kanunu (“TCK”) uyarınca ağırlaştırılmış müebbet cezasını gerektiren bir suç ile (TCK m. 82/1-f: Kadına karşı kasten öldürme) alt sınırı üç ay olarak öngörülmüş olan bir suça (TCK m. 125: hakaret) ilişkin yargılamalar tamamen aynı usul kurallarına tabi bir şekilde yürütülmekte, bu da ağır suçlara gereken önemin atfedilememesi veya zamanın ayrılamaması şeklinde tehlikeli sonuçlara yol açabilmektedir. Elbette bu, bazı suçların önemsiz bazılarının önemli olduğu şeklinde anlaşılmamalıdır. TCK ile düzenlenmiş herhangi bir madde kapsamına giren herhangi bir eylem, mutlaka ilgili maddede öngörülen yaptırıma tabi tutulmalıdır. Ancak suçların öngörülen ceza miktarları doğrultusunda farklı yargılama usullerine tabi tutulması, pek çok faydayı beraberinde getirecektir. Ayrıca bu ayrım suç oluşturan davranışın haksızlık içeriği

ile de doğrudan bağlantılıdır. Bu bağlamda haksızlık içeriği daha fazla olan, dolayısıyla yaptırımını da daha ağır olan suçların soruşturma ve kovuşturmasına daha fazla zaman, emek ve kaynak ayrılması akılcı bir ceza adalet sistemin gerçekleştirilebilmesi için mantıklı ve orantılı bir bakış açısıdır.

C. Basit yargılama usulü beklentileri karşıladı mı?

Basit yargılama usulünün uygulanması durumunda yalnızca öngörülen farklı usullerin ceza muhakemesi ilkelerini ihlal edecek nitelikte olmaması ve yargılamayı uzatmaması gerektiği hususlarına dikkat edilmelidir. Zira öngörülen cezanın ağırlığı fark etmeksizin ceza muhakemesi hukuku ilkeleri zarar görmemelidir. Ayrıca mevcut iş yükü nedeniyle yargılamaları daha kısa sürede tamamlama amacıyla getirilen farklı usulün, şüphesiz tam tersine yargılamaları uzatmaması gerekir.

Dolayısıyla bu hususlara dikkat edildiği takdirde basit yargılama usulü, uygulamada yaşanan pek çok sorunu giderecek nitelikte önemli bir düzenlemedir. Nitekim basit yargılama usulünün ceza muhakemesi sistemine dahil edilmesiyle birlikte yargılama süreçlerinde çok büyük değişimlerin olacağına dair beklentiler oluşmuştur. Zira ilgili madde metinlerine bakıldığında ceza muhakemesi ilkelerine ve temel hak ve özgürlüklere riayet etmekle birlikte yargılama süresini kısaltacak ve yargılama kalitesini de arttıracak son derece yerinde bir uygulama olduğu anlaşılmaktadır.

Peki uygulamaya etkileri gerçekten böyle mi oldu? Açıkçası yürürlüğe girmesinden çok kısa bir süre sonra beklentileri tam olarak karşılamayacağını anlaşıldığını belirtmek gerekir. Bu noktada düzenleme ne kadar iyi olursa olsun, her bir düzenlemenin bütün hukuk sistemiyle bağlantılı olduğu, düzenlemenin sistemin önüne geçemeyeceği ve insan faktörünün ne kadar önemli olduğu gerçekleri bir kez daha karşımıza çıkmıştır.

Bu yazının konusu esas olarak söz konusu AYM Kararının değerlendirilmesi olduğundan basit yargılama usulünün uygulamada yarattığı sorunlar, bağlamdan kopmamak adına ileride AYM kararıyla birlikte ele alınacaktır.

II. Anayasa Mahkemesi'nin Basit Yargılama Usulüne İlişkin 22.06.2023 tarihli, 2020/79 E. ve 2023/113 K. sayılı İptal Kararı

A. Genel Olarak

Mahkemeler, görülmekte olan bir davaya uygulanacak olan kanun hükmünü, Anayasa'ya aykırı görürlerse bu hükmü Anayasa Mahkemesi'nin norm denetimine konu edebilirler. Bu yazıya konu Anayasa Mahkemesi kararı da bir ağır ceza mahkemesi; iki bölge adliye mahkemesi ve on asliye ceza mahkemesi olmak üzere toplamda on üç mahkemenin, kasten yaralama, hakaret, tehdit, trafik güvenliğini tehlikeye sokma, hükümlü veya tutuklunun kaçması suçlarından açılan davalarda uygulanacak olan basit yargılama usulü hükümlerinin Anayasa'ya aykırı olduğu kanısına varmaları ve AYM'ye iptal başvurusunda bulunmaları neticesinde verilmiştir.

Anayasa Mahkemesi, her şeyden önce her bir mahkeme tarafından yapılan başvuruyu ayrı ayrı değerlendirmiş ve itiraz konusu maddelerin itiraz yoluna başvuran mahkemenin bakmakta

olduğu davayla ilgili olup olmadığını belirlemiştir. Zira ancak bu halde inceleme yapmakla yetkilidir. Bundan sonra her bir mahkemenin yaptığı başvurunun irtibatlı olması nedeniyle başvuruların birleştirilmesi yönünde karar verilmiştir (§ 1-56). Bu çerçevede söz konusu Kararda Anayasa’ya uygunluk denetiminin yapıldığı kanun hükümleri şu şekildedir:

- CMK m. 251/1, 2, 3, 4, 5 ve 6. fıkraları ile 7. fıkrada yer alan “yaş küçüklüğü” ibaresi,
- CMK m. 252/1, 2, 3, 4, 5 ve 6. fıkraları.

B. CMK m. 251 Yönünden

Mahkemeler tarafından Anayasa aykırı olduğu kanısına varılan CMK’nın 251. maddesi, ceza muhakemesi hukukunda kovuşturma evresine özgü olarak yargılama usulüne alternatif olarak getirilen basit yargılama usulünün uygulama şartlarını düzenler. AYM, yaptığı inceleme neticesinde CMK m. 251’in Anayasa’ya aykırı olmadığına kanaat getirerek bu madde bakımından yapılan itirazların reddine karar vermiştir. Dolayısıyla söz konusu madde aynen yürürlükte kalmıştır.

CMK m. 251 bakımından ileri sürülen itiraz gerekçelerine bakıldığında basit yargılama usulünün uygulanması bakımından hakime verilen geniş takdir yetkisinin hukuki belirsizliğe yol açabileceği ve bu durumun da suçta ve cezada kanunilik ilkesine yol açabileceği ile yargılamanın aleni ve duruşmalı yapılmasının adil yargılanma hakkının gereği olduğuna dikkat çekmektedir.

Yukarıda yer verilen genel bilgiler ışığında CMK m. 251 hükümlerine ilişkin AYM tarafından yapılan inceleme ile kendi değerlendirmelerimizi aşağıda tek tek sunuyoruz.

1. CMK m. 251/1 ve m. 251/6 yönünden

İtiraz konusu kural, basit yargılama usulünün uygulama koşullarına ve hakimin her aşamada duruşma açarak devam edebilme yetkisine ilişkindir.

İtiraz gerekçesi: İlgili düzenlemeye göre hakim, basit yargılama usulünün uygulanabileceği dosyalarda bu usulü uygulamak zorunda olmayıp; takdir yetkisine sahiptir ve genel yargılama usulüne göre yargılama yapmaya karar verebilir. Bu durum, aynı suçlar hakkında farklı yargılama usullerinin uygulanması sonucunu doğurabileceğinden uygulamada bir belirsizliğe yol açmaktadır. Her ne kadar uygulamada CMK m. 251’in uygulanabileceği çoğu dosyada mahkemeler basit yargılama usulüne göre yargılama yapmaya karar verse de bunun aksinin de mümkün olması kişinin, işlediği bir suç hakkında nasıl yargılanacağını önceden bilememesi anlamına gelir.

AYM kararı ve gerekçesi: AYM, ilgili hükümlerle yaptığı incelemede hakime basit yargılama usulünün uygulanıp uygulanmayacağına ilişkin takdir yetkisi verildiğini kabul etmekle birlikte bu yetkinin *“dosyanın mevcut delillere göre duruşma yapılmadan hüküm kurmaya elverişli nitelikte olup olmadığı”* hususuna yönelik olduğu kanaatindedir. Öte yandan madde gerekçesinde basit yargılama usulüyle ilgili karar verilirken hangi hususlara dikkat edileceğinin belirtildiğine dikkat çekilmiştir. Dolayısıyla AYM’ye göre basit yargılama usulünün uygulanıp

uygulanmayacağına ilişkin şartları öngören kurallar, tereddüde yer vermeyecek şekilde açık, net ve öngörülebilir niteliktedir. Öte yandan hukuk devleti ilkesi gereğince kanunların kamu yararı için yapılması gerektiği ve davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılmasının esas olduğu hususları bir arada ele alındığında ilgili düzenleme, kamu yararına hizmet eder ve dosyaların süratle sonuçlandırılmasını sağlar.

Değerlendirmemiz: Öncelikle AYM'nin basit yargılama usulünün olumlu yönleriyle ilgili yaptığı tüm açıklamalara tamamen katılmaktayız. Bu uygulama sayesinde basit suçlar hakkında duruşma açılması ve tüm usuli işlemlerin yerine getirilmesine gerek olmaksızın kovuşturma aşaması tamamlanabilmektedir. Bu durumda yargılama makamları gereksiz iş yükünden kurtulur, daha ağır cezayı gerektiren dosyalara daha çok zaman ayırılabilir ve sanık hakkında süratle karar verilmesiyle masumiyet karinesi ile lekelenmeme hakkı korunmuş olur.

Bununla birlikte bu düzenlemenin uygulamada yarattığı sorunların görmezden gelinmemesi gerekir. İlgili düzenlemeye göre hakim, basit yargılama usulünün uygulanması noktasında takdir yetkisine sahiptir ve genel yargılama usulüne göre yargılama yapmaya da karar verebilir. Bu durum, aynı suçlar hakkında farklı yargılama usullerinin uygulanması sonucunu doğurabileceğinden gerçekten uygulamada bir belirsizliğe yol açmaktadır. Dolayısıyla basit yargılama usulüne ilişkin hükümlerin temel sorunu, hakimin bu usulü uygulayıp uygulama noktasındaki takdir yetkisidir.

Her ne kadar AYM, buna ilişkin objektif şartların belirlenmiş olduğu ve dolayısıyla basit yargılama usulünün uygulanması gereken olaylar ile uygulanmaması gereken olayların dosya kapsamına göre net bir şekilde belirlenebildiği görüşündeyse de; ne yazık ki, uygulamada durum böyle değildir; aslında AYM'nin söylemiş olduğu gibi basit yargılama usulünün uygulandığı dosyalarda bir birlik vardır ancak bu birlik, hakimlerin dosya kapsamını incelemesi ve dosyanın mevcut delillere göre duruşma yapılmadan hüküm kurmaya elverişli nitelikte olduğu kanaatine değil, ceza miktarı bakımından basit yargılama usulünün uygulanabileceği tüm dosyaların top yekûn olarak basit yargılama usulüne sokulmasına dayanmaktadır.

Uygulamada mahkemeler, AYM'nin belirtmiş olduğu gibi “*yargılamaya konu olayların karmaşık olup olmaması, çözümünde hukuki ve olgusal herhangi bir sorunla karşılaşılıp karşılaşılmaması, tanık dinlemenin, keşif yapmanın ya da bilirkişi raporu almanın zorunlu olup olmaması*” gibi hususlara dikkat etmemekte ve buna ilişkin bir değerlendirme dahi yapmamaktadır. İddianamede belirtilen suçun ceza miktarının CMK m. 251/1 kapsamında olup olmadığına bakılmakta ve eğer bu kapsamdaysa doğrudan basit yargılama usulünün uygulanmasına karar verilmektedir. Ancak basit yargılama usulünün uygulanıp uygulanmayacağına değerlendirilmesi hayati bir öneme sahiptir ve büyük bir ciddiyetle yapılmalıdır. Ne var ki, bu değerlendirmenin nasıl yapılacağı ve hangi ölçütlerin kullanılacağı hususunda AYM'nin belirtmiş olduğu gibi objektif kurallar belirlenmiş değildir. Her ne kadar madde gerekçesinde bu koşullara ilişkin birtakım açıklamalara yer verilmeye çalışılmışsa da bu yetersizdir ve uygulamada madde metninde yalnızca ceza miktarı bakımından yer alan koşulun, elbette mahkemelerin de kolayına gelmesinin etkisiyle, yalnızca bu açıdan değerlendirildiği görülmektedir.

Nitekim AYM üyesi *Hasan Tahsin Gökcan* tarafından yazılan karşı oy gerekçesinde de takdir yetkisine ilişkin yeterli objektif koşulların kanunda belirtilmemiş olmasının anayasal denetim bakımından önem taşıdığı belirtilmiştir. *Hasan Tahsin Gökcan*, incelenen kuralda belirli olan tek hususun ceza miktarına ilişkin olduğunu ve takdir yetkisinin hangi kriterler uyarınca kullanılacağına ilişkin belirli olmadığına dikkat çekmiştir. Bu nedenlerle *Hasan Tahsin Gökcan*'a göre itiraz konusu kural, keyfi uygulamalara neden olabilecek ve bu bağlamda adalete olan güveni sarsacak niteliktedir. AYM üyesi *Engin Yıldırım* da bu görüşlere aynen katıldığını belirtmiştir. Diğer bir AYM üyesi *Yusuf Şevki Hakyemez* ise karşıoy gerekçesinde benzer görüşlerini ifade ettikten sonra buna ek olarak objektif kriterlerin belirsiz olmasının, özellikle mahkemenin, basit yargılama usulü uygulanmaması şeklinde bir karar vermesinde tehlike yaratacağına dikkat çekmiştir. Zira bu durumda bunun denetime tabi tutulduğuna dair açık bir düzenleme yer almamaktadır ve hakkında basit yargılama usulü uygulanmayan sanığın, bu kararı denetime tabi tutması mümkün değildir. *Yusuf Şevki Hakyemez*'e göre hakimın takdirinin denetlenemeyecek olması Anayasa'ya aykırılığın ortaya çıkmasına sebep olur. AYM Başkanı *Zühtü Arslan* da bu karşıoy gerekçesine aynen katıldığını belirtmiştir. AYM üyesi *Basri Bağcı* da benzer gerekçelerle karşıoy gerekçesi yazmış ve bu takdir yetkisinin verilmiş olmasının yanında ayrıca aynı maddenin 6. fıkrasında bu kez tercihindan vazgeçme imkanının tanınmış olmasını mutlakıyet olarak değerlendirmiştir.

Dolayısıyla anılan hüküm, hakime verilen takdir yetkisi bakımından sorunludur ve uygulamada da bu sorunlar sürekli olarak kendini göstermektedir. Objektif koşullar belirlenmiş olsaydı hakim basit yargılama usulünün uygulanıp uygulanmayacağına ilişkin kararını objektif olarak vereceğinden aynı suçu işlemiş sanıklar bakımından farklı uygulamaların olması ve yargılamanın itiraz üzerine uzama ihtimali oldukça düşük olacaktı. Oysaki takdir yetkisinin bu denli geniş olması ve madde metninde ceza miktarı dışında hiçbir objektif kriterin belirlenmemiş olması, bu sorunların uygulamada karşımıza çıkmasına neden olmaktadır. Söz konusu tehlikenin bertaraf edilmesi ise ancak basit yargılama usulüne göre yargılama yapıp yapılmayacağı kararının, objektif koşulların göz önünde bulundurulması, bir başka deyişle hukuki belirliliğin sağlanması suretiyle büyük bir ciddiyetle verilmesi ile olur.

Dileğimiz, uygulamada gerçekten AYM'nin belirtmiş olduğu objektif koşulların değerlendirilmesi, buna göre uygulanacak usul hakkında karar verilmesi ve böylece yeknesak bir uygulamanın oluşturularak hukuki belirlilik ilkesinin sağlanmasıdır. Zira bu yapıldığı takdirde basit yargılama usulünün beraberinde getirdiği birçok olumsuzluk geride kalacak ve uygulama tam olarak amaca hizmet etmiş olacaktır.

Sonuç olarak AYM'nin, basit yargılama usulü kurumunu ceza yargılama sisteminden dışlayacak şekilde bir karar vermemiş olması yerinde bir kararsa olsa da; ilgili hükümlerin AYM'nin belirttiği şekilde amaca hizmet edilebilmesi için mutlak surette yukarıda belirtilen ölçütlere göre uygulanması ve düzenlenmesi gerektiğini düşünüyoruz.

2. CMK m. 251/3 ve m. 251/4 yönünden

İtiraz konusu kural, basit yargılama usulüne göre verilen kararda öngörülen ceza indirimi ile hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı ("**HAGB**") verilebilmesine ilişkindir.

İtiraz gerekçesi: Basit yargılama usulünde sanığa verilen cezada indirim yapılmasının bir çeşit af niteliğinde olduğu, sanığın indirimden faydalanmak amacına uygun hareket edeceği ve sanığın itiraz etmemesi halinde HAGB kararına hükmedilebileceği hususları eleştirilmiştir.

AYM kararı ve gerekçesi: İtiraza konu söz konusu hükümler, basit yargılama usulü kapsamında verilecek karar, uygulanacak yaptırım türleri ile indirim miktarı açısından düzenlemeler içermektedir. AYM, bu maddeleri de Anayasa'ya aykırı bulmayarak bu kapsamdaki itirazları reddetmiştir. AYM'ye göre hangi fiillerin suç oluşturacağı ile bunlara ilişkin yaptırımları belirlemesi konusunda kanun koyucunun takdir yetkisi vardır. Dolayısıyla öngörülen ceza indirimi de bu kapsamdadır. Öte yandan sanığın yazılı olarak karşı çıkmaması halinde HAGB kararı verilebilecek olması bakımından, sanığın basit yargılama usulü kararına itiraz etmesinin esasen HAGB kararına itiraz anlamına da geleceği ve itiraz sonucunda duruşma açılmasıyla HAGB kararı verilebilmesi için sanığın açık kabulü gerektiği hususlarına dikkat çekilmiştir. Sonuç olarak ilgili hükümlerin Anayasa'ya aykırı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Değerlendirmemiz: Basit yargılama usulüne göre yapılan yargılama neticesinde sanık hakkında mahkûmiyet kararı verilirse verilen ceza dörtte bir oranında indirilir. Hakim, burada takdir yetkisine sahip olmayıp, madde metnine göre bu indirimin uygulanması için yargılamanın basit yargılama usulüne göre yapılmış olması yeterlidir. Öncelikle bu durum, sanığın maddi gerçeğe ulaşılması için çaba sarf etmesi yerine daha az cezayı kabullenmesinin daha mantıklı olacağı şeklinde düşünmesine yol açabilir. Zira sanık, genel yargılama usulüne göre yargılanması halinde bu indirimden faydalanmayacağını düşünerek risk almayabilir ve mahkeme huzurunda savunma yapma hakkından vazgeçmeye karar verebilir. Esasen sanık, bu halde bir tercih yapmaya zorlanır; basit yargılama usulüyle yargılanması halinde daha az ceza alacağı düşüncesiyle bunu kabul etmeye teşvik edilir. Bu noktada basit yargılama usulünün, zaten sanığın kabulüne bağlı olmadığı söylenebilecekse de esas dikkat çekilmek istenen, sanığın adeta hak arama hürriyetinden vazgeçmeyi tercih etmeye zorlanmasıdır.

Ayrıca bu noktada dikkat edilmesi gereken husus, aynı suçu işleyen sanıklar hakkında farklı cezaların söz konusu olabilecek olmasıdır. Zira basit yargılama usulünün uygulanmasına karar veren bir mahkeme sanık hakkında bu indirimi uygulayabilecekken; genel yargılama usulüne göre yargılama yapan bir mahkeme bu indirimi uygulamayabilir ve böylece sonuçta birbirinden farklı cezalar ortaya çıkabilir. AYM, bir yargılamanın basit yargılama usulüne tabi olup olmayacağının zaten objektif koşullara göre belirlenmesi nedeniyle bu bakımdan bir riskin söz konusu olmadığı varsayımdan hareket ettiği için bu bakımdan ayrıca bir değerlendirme yapmaya gerek duymamıştır. Ancak yukarıda ifade etmiş olduğumuz gibi AYM, objektif kriterlerin belirlenmiş olduğu kanaatindeyse de uygulamada yaşanan sorunlardan bu kriterlerin belirlenmemiş olduğu açıkça anlaşıldığından öngörülen ceza indirimi de farklı uygulamalara neden olabilecek niteliktedir. Nitekim yukarıda anılan karşıoy gerekçelerinde de hukuki belirliliğin sağlanmamış olmasının en önemli sonuçlarından birinin öngörülen, ceza indiriminde kendini göstereceğine dikkat çekilmiştir.

Öte yandan HAGB kararı verilmesinin, sanığın yazılı olarak karşı çıkmaması koşuluna bağlı tutulması hususu da değerlendirilmelidir. Duruşmalı yapılan yargılamalarda sanığa HAGB

kararını kabul edip etmediği sorulur, sanığın açık iradesi alınır ve HAGB kararı ancak sanığın kabul ettiğine dair açık beyanını vermesi halinde verilebilir. Basit yargılama usulünde ise sanığın aksi yönde beyan vermediği her durumda HAGB kararının verilebileceği şeklinde bir düzenleme yapılmıştır. Bu düzenlemenin sanık aleyhine çok ciddi sonuçlar doğurabileceği açıktır. Zira bizatihi HAGB'nin kendisinin tartışıldığı ve AYM tarafından iptal edildiği bugünlerde, eş zamanlı olarak sanığın itiraz etmediği her halde HAGB kararı verilebileceği şeklinde bir düzenleme son derece tehlikelidir. Bu tehlikeli düzenlemenin çok rahat bir biçimde getirilmesinin nedeni şüphesiz nasılsa karara itiraz edildiği takdirde yargılamanın duruşmalı yapılacak ve duruşma sırasında sanığa zaten bunun açıkça sorulacak olmasıdır. Nitekim AYM'nin ilgili hükmü Anayasa'ya aykırı bulmama nedeni de esasen budur. Gerçekten duruşmanın açılması için sanığın itirazı yeterli olduğundan ve duruşma açıldığı takdirde kendisine açıkça sorulacağından bu yönde bir gerekçe haklıdır. Ancak diğer yandan uygulamada öyle örnekler vardır ki, sanık kendisi hakkında bir yargılama yapıldığını dahi bilmemektedir. Bu örneklerde sanık, genellikle karardan da haberdar olmadığı için karara itiraz etmez ve kendisi hakkında verilen HAGB kararı kesinleşir. Bu noktada vatandaşın, kendisi hakkında yürütülen yargılamaları takip etme yükümlülüğü olduğu söylenebilecekse de Türkiye gerçeği ile sosyal ve ekonomik seviyenin göz ardı edilebilmesi de mümkün değildir. Uygulamada duruşmada kendisine açıkça anlatılmasına ve sorulmasına rağmen HAGB kurumunun tam olarak ne olduğunun anlaşılmadığı ve bunun sanık aleyhine sonuçlar doğurduğu göz önünde bulundurulduğunda, bunun da ötesine geçilerek duruşmanın olmadığı bir yargılama usulünde sanığın, buna önceden itiraz etmesinin beklenmesi hakkaniyete ve ülkemiz gerçeklerine aykırıdır.

Öte yandan sanığın itiraz yoluna nasıl başvuracağını bilmediği ve bu süreyi kaçırdığı durumlarda kendisi hakkında verilen HAGB kararı kesinleşmiş olacaktır. Dolayısıyla her ne kadar sanığın basit yargılama usulüne itirazı, HAGB kararına da itirazı anlamına gelecekse de zaten uygulamadaki en büyük sorunlardan birincisi sanığın, çoğunlukla karara itiraz edecek yeterli eğitim ve bilinç seviyesine sahip olmaması; ikincisi ise hukuk sisteminin karmaşıklığı ve yoğunluğu nedeniyle avukatların bile zar zor iş yaptığı bir dönemde hiçbir şekilde hukuk eğitimi almamış sanığın itiraz mekanizmasını işletememesidir. Dolayısıyla sanığa kolay bir itiraz mekanizması sunulmadan, zaten itiraz edildiği takdirde HAGB kararına itiraz edilmiş olacağından bahisle, ilgili fıkranın Anayasa'ya aykırı olmadığı kanaatine varılması hatalı sonuçlar doğurabilecek niteliktedir.

İlgili fıkralar yönünden yukarıda açıklanan sebeplerle basit yargılama usulünde indirim yapılması ile sanığın yazılı olarak aksi yönde beyan vermemesi halinde kendisi hakkında HAGB kararı verilebileceği düzenlemelerinin yerinde olmadığı ve söz konusu düzenlemelerin AYM'nin daha detaylı incelemelerine ya da bu konuda kanun değişikliğine ihtiyaç olduğu kanaatindeyiz.

3. CMK m. 251/2, 3 ve 5 yönünden

İtiraz konusu kural, basit yargılama usulünün uygulama şekline ve duruşma yapılmaksızın gerçekleştirilmesine ilişkindir.

İtiraz gerekçesi: İlgili hükümlere göre duruşma yapılmaksızın karar verilebilmesi, sanığa verilen sürenin savunma hakkını kısıtlayabileceği, ayrıca kurum ve kuruluşlardan yanıt gelmesiyle birlikte karar verilebilecek olması nedeniyle tarafların gelen cevaplarla ilgili görüş bildiremeyebileceği ileri sürülmüştür.

Anayasa mahkemesi kararı ve gerekçesi: Bu hükümlere ilişkin itirazlar, AYM tarafından detaylı bir şekilde incelenmiştir, zira adil yargılanma hakkı ile bu hakkın temel unsurlarından biri olan yargılamanın açık ve duruşmalı yapılması ilkesi söz konusudur. AYM, yargılamaların aleni ve duruşmalı bir şekilde yapılmasının önemini ele almış ve bunun tarafların yargısal sürece katılmalarını ve yargılamanın işleyişini denetlemelerini sağlayan en etkili yollarından biri olduğunu kabul etmekle birlikte Anayasa m. 13 bakımından yaptığı değerlendirme neticesinde öngörülen sınırlamanın ölçülü olduğu kanaatine varmıştır.

Yine sanığa verilen süre ile kurum ve kuruluşlardan gelen cevaplara karşı görüş bildirme fırsatı sunulmama durumları da benzer şekilde değerlendirilmiştir. AYM, basit yargılama usulünün ceza yargılama sisteminin hızlı ve etkin bir şekilde işlemesi amacına hizmet etmesi bakımından adil yargılanma hakkına ölçüsüz bir sınırlama getirilmediği ve yargılama bir bütün olarak değerlendirildiğinde tarafların bilgi sahibi olma ve bunlara karşı görüş bildirme imkanının ellerinden alınmadığı kanaatindedir. Öte yandan herhangi bir eksikliğin aynı seviyede veya daha üst bir mahkeme tarafından giderilmesi imkanının olduğu durumlarda adil yargılanma hakkına yönelik aykırılığın ortadan kaldırılabileceğine dikkat çekmiştir. Bu gerekçeler ışığında anılan maddelerin Anayasa'ya aykırı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Değerlendirmemiz: AYM'nin bu bakımdan yaptığı incelemede basit yargılama usulünün olumlu sonuçlarını her şeyden daha üstün tuttuğu gibi bir izlenim uyanmaktadır. Zira iptali istenen madde metinlerinin belirli tehlikeler barındırabileceğinin kabul edildiği hemen her nokta “*ama basit yargılama usulünün de yargılamaları hızlı ve etkin bir şekilde bitirme işlevi var*” gibi bir anlayışla sona ermektedir. Elbette ki, basit yargılama usulü, ceza yargılama sistemi bakımından gerçekten çok önemli işlevleri olan ve uygulamada yaşanan birçok sorunu giderebilme kapasitesi olan bir uygulamadır. Ancak beraberinde başkaca veya mevcut sorunlardan daha tehlikeli sorunları getirmemeli veya bunu getirecek şekilde düzenlenmemelidir. Dolayısıyla sırf basit yargılanma usulünün uygulama alanı bulabilmesi ve böylece yargılamaların hızlıca tamamlanabilmesi için temel hak ve hürriyetlerin zedelenmesi kabul edilemez. Temel hak ve hürriyetlerin ölçüsüz bir şekilde kısıtlanıp kısıtlanmadığı sorusunun ise Türkiye uygulamasından bağımsız soyut bir değerlendirme neticesinde cevaplanmaması gerekir.

AYM, basit yargılama kapsamında duruşmasız da karar verilebileceği ayrıca tarafların bilgi alma ve görüş bildirme haklarının ellerinden alınmadığı iddiasındaysa da uygulama her zaman böyle olmamaktadır. Yargılamanın duruşmasız tamamlanabilmesi gibi bir muhakeme kuralının, adil yargılanma hakkını ihlal etmemesi için hakimin, yalnızca ceza miktarını dikkate almadığı ve iddianamenin kabul edilmesinden sonra dosyada mevcut delillerle karar verilebileceğine gerçekten kanaat getirdiği bir durum söz konusu olmalıdır.

Ancak uygulamada bu tür bir değerlendirmeye neredeyse hiç karşılaşılmamaktadır. İtiraz konusu diğer ilkelerin ise sanığın dosyaya gerçekten katılabilmesi imkanının olmaması tehlikesini barındırdığı, nitekim uygulamada tam olarak bu tehlikelerin meydana geldiği inkâr edilemez bir gerçektir. Mahkeme kalemleri tarafından tebligatların hatalı yapılabilirdiği, sanığın mahkemeye ve avukata ulaşma imkanının kısıtlı olduğu bir ortamda basit yargılama usulü ile yürütülen bir yargılama, sanığın kendisi hakkında yürütülen yargılamaya aktif bir şekilde katılmasını zorlaştırır niteliktedir. Basit yargılama usulü neticesinde sanık hakkında verilen HAGB kararının sanığa tebliğ edildiği, tebligatın iade döndüğü daha sonra m. 35' göre tebligat yapıldığı, dolayısıyla kararın sanığa tebliğ edildiğinin kabul edildiği ve sanığın haberi olmayan karara karşı süresi içerisinde itiraz etmemiş olması sebebiyle sanık hakkında verilen HAGB kararının kesinleştiği örneklerle uygulamada karşılaşmaktayız. Bu örnekte sanık kendisi hakkında bir HAGB kararının verildiğini dahi bilmemektedir. Ancak ne yazık ki şekilde kabul ettiğini bildirmediği için HAGB kararını engelleyebilmiş ne de karardan haberi olmadığı için karara karşı itiraz edebilmiştir. Dolayısıyla basit yargılama usulünün, özellikle uygulamada yaşanan sorunlar nedeniyle sanığın dosyaya katılmamasına neden olduğunu da kabul etmek gerekir. Bu tür durumların nasıl engellenebileceği sorusu ise bizi yine düzenlemenin uygulama biçimi noktasına getirmektedir.

Sonuç olarak itiraz konusu hükümlerin, olması gereken şekilde uygulanması halinde adil yargılanma hakkı üzerinde ölçüsüz bir müdahale niteliğinde olmadığını kabul etmekle birlikte özellikle Türkiye'nin zor ve karmaşık hukuk sistemi ile sosyal ve kültürel seviyesi nedenleriyle temel hak ve hürriyetlerin ihlal edildiği örneklerin de görmezden gelinmeyecek kadar çok sayıda olduğunu belirtmek gerekir.

4. CMK m. 251/7 yönünden

İtiraz konusu kural basit yargılama usulünün uygulama alanı bulamayacağı hallerin belirtildiği 7. fıkra da yer alan “*yaş küçüklüğü*” ibaresidir.

İtiraz gerekçesi: İlgili maddeye göre yaş küçüklüğü sebebiyle basit yargılama usulü uygulanamayacağı için basit yargılama usulü uygulanan sanık hakkında verilen mahkûmiyet hükmünde dörtte bir indirim yapılacakken suça sürüklenen çocuk, söz konusu indirimden faydalanamayacaktır ve böylece eşitlik ilkesine aykırı bir durum oluşacaktır.

AYM kararı ve gerekçesi: AYM, tarafların konumunun farklı olması nedeniyle eşitlik ilkesinin uygulama alanı bulamayacağı, kaldı ki söz konusu hükümle küçüklerin korunmasının hedeflendiği kanaatindedir.

Değerlendirmelerimiz: İtiraz konusu söz konusu madde bakımından AYM'nin değerlendirmelerine tamamen katılmakta ve esasen itiraz gerekçesini eleştirmektedir. Zira itiraz gerekçesi esasen suç işleyeni korumayı hedeflemektedir. Bir tarafta basit yargılama usulünde öngörülen indirim hükmünü eleştirmek diğer yandan ise bu indirimden diğer suçlular da yararlansın şeklinde bir mantık kurmak birbiriyle tutarsızdır. Elbette suç işleyen kişi hakkında verilen ceza miktarı aynı olmalıdır ancak ceza muhakemesi kurallarının sanığın suçu işlediği varsayımıyla düzenlenmesi mümkün olmadığı gibi bu kurallar tam tersine sanığın suçu

işlediği ispat edilene kadar suçsuz olduğu (masumiyet karinesi) esasına dayanmaktadır. Dolayısıyla suça sürüklenen çocuğun, suçlu olduğunun tespit edilmesi halinde basit yargılama usulüyle yargılanmış olduğu için cezasında indirim yapılamayacak düşüncesinin, küçüğün yararından üstün tutulması mümkün değildir. Açıklanan nedenlerle AYM'nin konuyla ilgili değerlendirmelerine katıldığımızı ve itiraza konu kuralı küçüğün yararı bakımından yerinde bulunduğumuzu belirtmek gerekir.

C. CMK m. 252 Yönünden

Anayasa'ya aykırılık iddiasına konu olan CMK'nın 252. maddesi ise basit yargılama usulünün uygulanması neticesinde verilen karara karşı yapılacak olan itiraza ilişkin usul ve esasları düzenler.

Buna göre verilen karara karşı itiraz olması halinde bu kez hükmü veren mahkeme tarafından duruşma açılarak genel hükümlere göre yargılama yapılacaktır. Maddenin itiraz gerekçelerinin özellikle bu noktada yoğunlaştığı ve söz konusu durumun davaların uzamasına neden olacağının belirtildiği dikkat çekmektedir. Gerçekten uygulamada yaşanan en büyük sorunlardan biri budur. Mahkeme tarafından verilen karar, çok büyük ihtimalle herhangi bir tarafı tam olarak tatmin etmeyecektir; beraatini isteyen sanık hakkında mahkûmiyet kararı verilebilir veya sanığın cezalandırılmasını isteyen katılana rağmen sanık hakkında beraat kararı verilebilir. İtiraz yoluna hem sanık hem de sanık dışındaki kişiler başvurabilir. Hal böyle olunca verilen karar, çoğunlukla taraflardan biri aracılığıyla itiraza konu edilir. Mahkeme, itiraz sonucunda duruşma açmak ve genel hükümlere göre yargılama yapmak zorunda olduğu için aslında basit yargılama usulü sırasında geçen zaman, boşuna geçmiş ve yargılama da bir o kadar uzamış olur.

Yukarıda yer verilen genel bilgiler ışığında CMK m. 251 hükümlerine ilişkin AYM tarafından yapılan inceleme ile kendi değerlendirmelerimizi aşağıda tek tek sunuyoruz.

1. CMK m. 252/1 yönünden

İtiraz konusu kural, basit yargılama usulüne ilişkin itiraz yolunu öngörmektedir.

İtiraz gerekçesi: Doğrudan ilgili maddeye ilişkin itiraz gerekçelerine yer verilmemiş olup; genel itiraz gerekçelerinin bu bakımdan da geçerli olduğu düşünülmektedir.

AYM kararı ve gerekçesi: AYM, basit yargılama usulünün uygulanması neticesinde verilen karara karşı itiraz yolunun öngörülmüş olmasının hukuk devleti ilkesinin zorunlu bir sonucu olduğu ve Anayasa m. 40'ın bir gereği olduğu kanaatindedir. Buna göre ilgili hükümlerde Anayasa'ya aykırılık söz konusu değildir.

Değerlendirmelerimiz: Basit yargılama usulüne göre verilecek olan kararın, itiraz başvuru yoluna konu edilebilmesi kararın denetlenebilmesi bakımından önemli olup; AYM'nin de belirtmiş olduğu gibi hukuk devleti ilkesinin gereğidir. Dolayısıyla burada Anayasa'ya aykırı bir durum olmamasının yanında aslında bir gerekliliğin yerine getirildiği de söylenebilir. Bununla birlikte süresi içerisinde itiraz edilmeyen hükümlerin kesinleşmesi, uygulamada birtakım sorunlara neden olur.

Şöyle ki, normal bir hukuk sisteminde bir başka deyişle hataların minimum seviyede olduğu, yargı mensuplarının üzerindeki iş yükünün normal olduğu, yargılamaların makul sürede tamamlandığı ve bireylerin haklarına ulaşabilme bilinci ve konforuna sahip olduğu bir hukuk ortamında olması gereken budur; karar ilgililere tebliğ edilmelidir ve itiraz edilmeyen hüküm kesinleşmelidir. Bununla birlikte yukarıda da belirtilmiş olduğumuz üzere Türkiye, hukuk sisteminin son derece karmaşık ilerlediği, tebligat çıkarılmasında çok sık hataların yapıldığı, çok fazla insanın çeşitli sebeplerle ikamet adresi olarak gösterdikleri yerde oturmadıkları bir ülkedir. Hal böyle olunca basit yargılama usulünün uygulandığı bir dosyada sanık olarak yer almasına rağmen bundan haberi dahi olmayan örnekler azımsanmayacak kadar çok sayıdadır. Bu tür durumlarda sanık, kendisi hakkında bir yargılama faaliyetinin yürütüldüğünü bilmediği gibi bu yargılama neticesinde verilen kararı da çoğunlukla öğrenememekte ve bu karara karşı itiraz yolunu kullanamamakta veya nasıl kullanacağını bilmemektedir.

Bu örneklerle ilgili normatif düzenlemenin şüphesiz bir ilgisi yoktur. Ancak burada dikkat çekilmek istenen husus, hukuk sistemi öyle önemli ve hassas bir noktadır ki, normatif düzenleme ne kadar iyi ve doğru olursa olsun, eğer bu düzenleme, toplumun sosyal ve ekonomik yapısına, eğitim seviyesine ve yaşayış biçimine hitap etmiyorsa düzenlemenin hedeflenen amaca ulaşabilmesi imkansızdır. Dolayısıyla ilgili düzenlemelerin soyut bir hukuka uygunluk değerlendirmesinden ziyade bu bakış açısıyla da ele alınması gerekir. Nitekim hukuk sosyolojisi bize bunu söyler. Normların ve bu normlara dayalı olarak verilen kararların toplumda bir karşılığı olmalıdır. Bu bakımdan süresi içerisinde itiraz edilmeyen kararların kesinleşmesine ilişkin normun birtakım riskler barındırdığını söylemek mümkündür.

2. CMK m. 252/2 yönünden

İtiraz konusu kural, basit yargılama usulüne göre verilen karara itiraz halinde duruşma açılması ve genel hükümlere göre yargılama yapılmasına ilişkindir.

İtiraz gerekçesi: İlgili hükümler bakımından itirazın niteliğine bakılmaksızın bu kez duruşma açılarak genel hükümlere göre yargılama yapılabilmesinin esasında yargılama süresini kısaltmaktan ziyade uzatır nitelikte olduğu ve itiraz üzerine yapılacak yargılamanın tekrar ilk kararı veren mahkeme tarafından yapılacak olması durumunun hakim ilk kararda kanaatini zaten açıklamış olması sebebiyle hakim tarafsızlığını etkileyecek bir husus olduğu iddia edilmiştir.

AYM kararı ve gerekçesi: AYM, ilgili hükümleri öncelikle bağımsız ve tarafsız mahkemede yargılanma hakkı çerçevesinde değerlendirmiştir. Zira yukarıda belirtilmiş olduğumuz gibi basit yargılama usulüne göre kanaatini açıklayan mahkeme, itiraz üzerine çok kısa bir süre sonra tekrar yargılama yapmak durumunda kalmakta ve bu durumda bağımsız ve tarafsız olup olamayacağı değerlendirilmelidir. Belirtilmelidir ki, bu durum özellikle hakkında mahkûmiyet verilen sanığın tekrar yargılanmasında önem kazanır. Sanık, hakim zaten kararını vermiş olabileceğini ve aslında baştan suçlu görüldüğü bir yargılama olduğunu düşünebilir. Nitekim AYM, tarafsızlık kavramını “*davanın çözümünü etkileyecek bir ön yargı, tarafgirlik ve menfaate, davanın tarafları karşısında ve onların leh ve aleyhlerinde bir düşünce veya menfaate sahip olunmaması*” şeklinde açıklamıştır. AYM, hukuk sisteminin “*hakimin davayla*

ilgili önyargılı davranabileceği kaygısını” bertaraf edecek şekilde oluşturulması gerektiğini ifade eder ve böyle bir sistemin tarafsızlıkla birlikte hakimnin kendisine karşı bağımsız olmasını da sağlayacağı kanaatindedir. Zira hakim, aynı konuya ilişkin daha önce görüşünü açıkladığı için kişiler nezdinde makul güveni tesis edemeyebilir, bu durum yargılamayı hakkaniyet boyutundan uzaklaştırabilir ve hakimnin, daha önce açıkladığı görüşü çerçevesinde iç dünyasında oluşan baskının etkisiyle hareket etmesine neden olabilir.

AYM, m. 251’e göre verilen karara itiraz sonrası yapılan yargılamanın, zaten görüşünü açıklamış bir hakimle devam edilmesi durumunda basit yargılama usulünün ikinci aşamasının esasında gereksiz olacağı kanaatindedir. Zira hakim, zaten dosya üzerinden kararını vermiştir ve bundan sonraki yargılama sonucu değiştirmeyecek usule ilişkin bir işlemde öteye geçemeyecektir. Sonuç olarak AYM, bu usulün tarafsız mahkemede yargılanma hakkına aykırılık oluşturduğu sonucuna varmıştır.

İlgili hükmün yargılamanın uzamasına sebep olacağı bakımından ise her şeyden önce devletin, Anayasa’nın 36. ve 141. maddelerine göre davaları makul bir süre içinde bitirme yönünde pozitif yükümlülüğü olduğuna dikkat çekilmiştir. Bu bağlamda itirazın niteliğine bakılmaksızın duruşma açılma zorunluluğun getirilmiş olması, duruşma açılmadan da giderilebilecek hataları giderme imkânı vermediği, yargılamayı gereksiz şekilde uzatacağı ve duruşma açılmadan giderilebilecek eksikler nedeniyle açılan duruşmada sanığın cezalandırılması yönünden de aleyhe sonuçlar söz konusu olabileceğinden ilgili hükümlerin hukuk devleti ilkesine aykırılık oluşturduğuna karar verilmiştir.

Değerlendirmelerimiz: Öncelikle ilgili hükmün iptali gerektiği kararına katıldığımızı belirtmeliyiz. Nitekim AYM’nin iptal gerekçeleri bu yazının çeşitli bölümlerinde de ele alındı. Bu noktada yalnızca birkaç ekleme yapmak faydalı olacaktır.

İtiraz üzerine görüşünü zaten açıklamış olan hakim tarafından ikinci bir yargılamanın yapılması, gerçekten tarafsızlık ilkesini zedeleyecek niteliktedir. Şöyle ki, basit yargılama usulünün uygulanabilmesi için hakimnin, dosyada bulunan mevcut delillerle vicdani kanaate ulaşacağı kanısına varması gereklidir. Bu bağlamda söz konusu dosyanın genel hükümlere göre görülmesi halinde dosyaya girecek yeni bir delil olmayacak veya yeni giren delil hakimnin kanaatini değiştirecek boyutta olmayacaktır. Öyleyse hakimnin basit yargılama usulüne göre verdiği kararında önemli ölçüde bir değişiklik olmayacak ve genel hükümlere göre yapılan yargılama sırasında hakimnin dosyanın esasına ilişkin görüşü aslında taraflarca bilinir olacaktır. Hakimnin ilk görüşünü açıklarken lehine karar verdiği taraf, kendisini hakime yakın hissedecekken; aleyhine karar verdiği taraf, hakimnin zaten kendisine karşı olduğunu ve ne yaparsa yapsın bunu değiştiremeyeceğini, dolayısıyla bu yargılama sırasında yapacaklarının bir işe yaramayacağını hissedecektir. İşte tarafların bu şekilde hissetmesine neden olacak bir yargılama türü, şüphesiz tarafsız bir hakim önünde yargılanma hakkı ile bu hakkın bağlantılı olduğu adil yargılanma hakkını ihlal edecektir. Bu noktada hakimnin, gerçekten ikinci yargılamaya tarafsız başlayacak olmasının da bir önemi yoktur, tarafların bu şekilde hissetmesine neden olacak bir ortamın oluşturulması yeterlidir. Zira görünüşte adil yargılanma hakkı tam olarak bunu ifade eder. Taraflar, kendileri hakkında yürütülen yargılamanın her

açından adil, tarafsız ve bağımsız olduğunu bilmeli ve bunu hissetmelilerdir, yargılama neticesinde kendileri aleyhine bir karar verilmişse de bu kararın üzerinde bir toz zerreciği bile olmadığından emin olmalılardır. Ancak bu şekilde adil yargılanma hakkı sağlanır ve hukuka güven tesis edilir.

Bu noktada ilk derece mahkemesi kararına karşı başvurulmuş istinaf ve temyiz yollarında da tekrar bir yargılama yapılmasına gerek olması halinde bu yargılamanın yine ilk kararı veren mahkeme tarafından verildiği ve bunun da tarafsızlığı zedeleyip zedelediği sorusu akıllara gelebilir. Belirtilmelidir ki, basit yargılama usulüne karşı itiraz yoluyla ilk derece mahkemesi kararlarına karşı başvurulmuş istinaf ve temyiz yolları birbirinden çok farklıdır. İstinaf ve temyiz başvuruları neticesinde bir üst mahkeme tarafından inceleme yapılır, eksik veya hatalı noktalar belirtilir ve ilk derece mahkemesi farklı bir bakış açısıyla dosyayı ele alır. Nitekim istinaf ve temyiz mahkemelerinin kararından sonra ilk derece mahkemesinin çoğunlukla verdiği kararında değişiklik yaptığı görülür. Basit yargılama usulüne göre verilen karara itiraz yoluna başvurulması ise tamamen farklıdır. Bu itiraz başvurusu, taraflarca aynı mahkemeye yapılır ve mahkeme, itirazı incelemeksizin yalnızca itiraz edilmiş olması sebebiyle bu kez duruşma açarak yargılama yapmak zorunda kalır. Zira itiraz konusu hükümler bunu gerektirir. Dolayısıyla ne bir üst mahkemesinin incelemesi vardır ne de ilk görüşün değiştirilmesini gerektiren bir delil olmayacaktır. Duruşmalı yargılama sırasında dosya üzerinden varılan görüşü değiştirecek bir husus olacağı düşünülüyorsa zaten basit yargılama usulüne başvurulmamalıdır. Sonuç olarak basit yargılama usulüne karşı itiraz sonrası yapılan yargılamada hakim, ilk görüşüyle bağlı olacağı ve tarafsız hakim önünde yargılanma hakkının zedeleneyeceği kabul edilmelidir.

İtiraz sonrası duruşmalı yargılama yapma zorunluluğu, hakim tarafsızlığı ilkesinin ihlali yanında yargılamayı da uzatma tehlikesini barındırır. Zira yukarıda itiraz sonrası yapılan yargılama neticesinde kuvvetle muhtemel esas bakımından değişecek bir husus olmayacağına, zaten değişecekse basit yargılama usulünün uygulanmaması gerektiğine değinildi. Elbette ki, değişmeyeceği düşünülmesine rağmen duruşmalı yargılama sırasında bunun aksi yaşandığı örnekler vardır ancak genel durum bu şekildedir. Öyleyse basit yargılamaya itiraz sonrası yapılan yargılama, esas etkilemeyeceğinden çoğunlukla gereksiz usuli bir işlem niteliğindedir ve taraflar hakkında yapılan yargılamanın geç tamamlanmasına neden olmaktadır. Oysaki basit yargılama usulünün sisteme dahil edilmesindeki temel gerekçe, yargılamaların süratle tamamlanabilmesidir. Bu durumda ise getiriliş amacından farklı olarak yargılamayı uzatan bir kuruma dönüşme riski söz konusudur.

Gerçekten çok net bir şekilde söylenebilir ki, basit yargılama usulüne ilişkin uygulamada yaşanan en büyük sorunlardan biri budur. Yukarıda da belirtmiş olduğumuz üzere mahkemenin verdiği karar, çoğunlukla taraflardan birini memnun etmez ve memnun olmayan taraf, bir sonraki hak arama yolunu kullanır. Elbette taraflara başvuru yollarının tanınması, hukuk devletinin gereğidir ve taraflar, öngörülmüş olan hak arama yollarına başvurmakta özgürdür. Ancak itiraz konusu hükümde hak arama yolu neticesinde bir sonuç elde edileceği garantisi vardır, zira mahkeme itiraz sonrası bu kez duruşma açmak zorundadır. Üstelik itiraz konusu, duruşma açılmasına gerek olmayan bir husus bile olabilir. Örneğin, uygulamada vekalet ücreti ile ilgili yapılan maddi hatalara karşı bile yapılan itiraz neticesinde bu kez duruşmalı yargılama

aşamasına geçilmektedir. Elbette ki, bunda mahkemelerin kusuru olmayıp, mahkemeler yalnızca kanun hükmünü uygulamaktadırlar. Dolayısıyla itiraz konusu hüküm, uygulamada birçok problemi beraberinde getirecek niteliktedir. Aynı örnekten devam edecek olursak avukatın vekalet ücretinde yapılan hata nedeniyle belki de hakkında beraat kararı verilmiş olan sanık hakkında yargılama devam etmektedir. Bu durum da masumiyet karinesi ile lekelenmeme hakkı ilkeleri açısından sorun yaratır. Dolayısıyla her itiraz sonrası duruşma açılma mecburiyetinin kaldırılması gerektiği veya buna bazı istisnalar getirilmesi gelinen aşamada zorunlu hale gelmiştir.

3. CMK m. 252'nin kalan fıkraları yönünden

İtiraz konusu kurallar, itiraz başvuru yoluna ilişkin esas ve usullere ilişkindir.

CMK m. 252/2 numaralı fıkranın ilk cümlesinin iptal edilmiş olması sebebiyle anılan maddenin kalan diğer hükümleri uygulama alanı bulamayacağından söz konusu fıkralar da Anayasa'ya uygunluk denetimi yapılmaksızın AYM tarafından iptal edilmiştir.

SONUÇ

Belirtmek gerekir ki, ceza muhakemesi sistemine oldukça yeni dahil olmuş olan basit yargılama usulünün, uygulamada yaşanan sorunların da etkisiyle tartışılmaya başlanması ve bir AYM kararına konu edilmesi oldukça olumlu bir gelişmedir. Bu durum, eksik veya hatalı kanuni düzenlemelere karşı verilen tepki hızı bakımından da sevindiricidir. AYM'ye iptal başvurusunda bulunan mahkemelerin itiraz gerekçelerine bakıldığında gerçekten uygulamada tüm bu sorunların yaşandığını görmekteyiz. Bu sorunlar, hem yargılamanın tarafları hem de vekil veya müdafî konumunda bulunan avukatlar açısından can sıkıcı niteliktedir.

Basit yargılama usulünün uygulanıp uygulanmayacağına ilişkin hakime verilen geniş takdir yetkisi nedeniyle hukuki belirliliğin ortadan kalkması, sanığın veya mağdurun derdini yüz yüze anlatmak istemesine rağmen basit yargılama usulü nedeniyle bu imkanı bulamaması, duruşma yapılmaması nedeniyle tarafların yargılamaya aktif bir şekilde katılma imkanının ellerinden alınması, Türkiye'nin hukuk sistemi ile toplumun sosyo-kültürel ve eğitim seviyesi göz önünde bulundurulduğunda özellikle sanığın haklarının ihlal edilmemesi için duruşmaya katılmasının adeta bir zorunluluk olduğu, itiraz üzerine itirazın niteliğine bakılmaksızın duruşma açma ve genel hükümlere göre yargılama yapma zorunluluğunun yargılamaların tamamlanabilmesine engel olduğu, duruşmaya gerek olmaksızın giderilebilecek maddi hatalar nedeniyle bile dosyanın duruşmalı olarak görülmeye başlanmasının yargılamaları gereksiz yere uzattığı gerçekleri göz önünde bulundurulduğunda basit yargılama usulünün beraberinde birtakım sorunları da getirdiği açıktır. Üstelik söz konusu sorunların niteliğine bakıldığında bu sorunların, basit yargılama usulünün getirdiği olumlu etkiler yanında ufak sorunlar olduğunu söylemek mümkün olmadığı gibi tam tersine hukuk devleti, adil yargılanma, hukuki belirlilik, bağımsız ve tarafsız hakim önünde yargılanma, çekişmeli yargı ve silahların eşitliği, duruşmaların açık ve aleni olması, yargılamaların en makul sürede tamamlanmasını isteme, masumiyet karinesi ile lekelenmeme gibi birçok temel ilke ile hak ve özgürlüğün ihlaline yol açabilecek büyüklükte olduğu açıkça ortadadır. Hal böyleyken basit yargılama usulünün

getirildiği CMK m. 251 ile m. 252 hükümlerinin düzenlemeye ihtiyaç duyduğu inkâr edilemez bir gerçektir.

AYM tarafından verilen kararın bu ihtiyacı giderebilecek nitelikte olup olmadığı sorusuna ise olumlu bir yanıt vermek ne yazık ki mümkün değildir. AYM tarafından verilen kararlar basit yargılama usulü neticesinde verilecek karara karşı itiraz yoluna ilişkin önemli değişikliklerin yapıldığını ve itiraz üzerine duruşma açılma zorunluluğunun ve bu doğrultudaki diğer hükümlerin iptal edilmiş olmasının yerinde olduğunu kabul etmek gerekir.

Bununla birlikte kararın bütününe bakıldığında AYM'nin, basit yargılama usulünün dosyaların tamamlanmasını hızlandırma özelliğinin her şeyin üzerinde tutulduğu ve aslında iptal ettiği itiraz üzerine duruşma açılma zorunluluğunu düzenleyen hükmün de basit yargılama usulünün hızlandırıcı özelliğine hizmet ettiği dikkat çekmektedir. AYM, basit yargılama usulünün uygulanmasıyla ihlal edilebilecek temel ilkeler ile hak ve özgürlükler bakımından hukukun üstünlüğünü gözler önüne serecek şekilde bir inceleme yapmamış ve yaptığı inceleme, itiraz üzerine duruşma açılma zorunluluğunu ortadan kaldırarak dosyaların daha hızlı tamamlanmasını gerçekleştirmeye çalışmaktan öteye gidememiştir. Oysaki pek çok temel ilke ile hak ve özgürlüklerle bağlantılı olan basit yargılama usulünün bu yönleriyle de incelenmesi ve uygulamada getirdiği sorunların da göz ardı edilmemesi gerekirdi.

Öte yandan basit yargılama usulünün aynen korunması ve yalnızca itiraz üzerine duruşma yapılma zorunluluğuna ilişkin değişiklikler yapılması özellikle sanık bakımından mevcut sorunların yanında ek bazı hak ihlalleri de getirebilecek niteliktedir. AYM tarafından verilen iptal kararına katılmakla birlikte hukukun bir bütün olduğu ve yalnızca ilgili kısımda yapılan değişikliğin sorunları gideremeyeceği gibi yeni sorunları da beraberinde getirebileceği not edilmelidir. Dolayısıyla basit yargılama usulüne ilişkin hükümlere bir bütün olarak bakılması, bu hükümlerin temel ilke ile hak ve özgürlükler bağlamında ele alınması, hükümlerin uygulamada yaşanan sorunlarla birlikte okunması ve bu doğrultuda düzenlemeler yapılması daha faydalı olabilirdi.

AYM tarafından verilen kararın uygulamaya ne şekilde yansıdığı kısa ve orta vadede görülecek olup, uygulamadaki sorunları bir nebze de olsa gidermesini umuyoruz.